

recenze

Iva Šolcová

VÝVOJ RESILIENCE V DĚTSTVÍ A DOSPĚLOSTI

Praha : Grada Publishing, 2009, 102 s.

Recenzovaná práce je přehledovou studií zabývající se poměrně novým psychologickým pojmem, resiliencí, který v angličtině znamená pružnost. V psychologii se užívá ve dvojnásobném významu, jednak pro označení osobnostního rysu projevujícího se v odolnosti, pevnosti a nezdolnosti vzhledem k nepříznivým okolnostem, jednak pro vyjádření procesu,

kterým se lidský jedinec optimálně adaptuje na krajně nepříznivé podmínky. Druhé (procesuální) pojetí je novější a navazuje na první.

Psychologický pojem resilience má své místo především v lékařské a klinické psychologii a přes ně obohacuje biopsychosociální přístup k člověku a jeho chorobě s důrazem na lidské pozitivní možnosti a tendence – tedy tendence ke zdraví, osobnostnímu a sociálnímu rozvoji i růstu. Opírá se zejména o vývojovou psychopatologii a pozitivní psychologii. Resilienci lze vidět i jako jednoho z moderátorů (či mediátorů) ve vztahu chronický stres – porucha zdraví.

Tato útlá knížka je rozdělena do devíti částí, ukončena je závěrem obsahujícím její souhrn, seznamem zkratk, věcným a jmenným rejstříkem. Za zmínku stojí poměrně rozsáhlý seznam použité (a rozhodně relevantní) literatury na čtrnácti stranách, což svědčí o serióznosti a vědeckosti autorky.

Obsah recenzované práce je následující: 1) Zdroje poznatků o resilienci, 2) Vývoj koncepce resilience u dětí, 3) Resilience u dospělých, 4) Resilience rodiny, 5) Resilience skupiny, 6) Resilience komunity, 7) Resilience kultury, 8) Vybrané dotazníkové metody a 9) Přínos českých autorů k problematice resilience.

Budiž upozorněno, že druhá a třetí část jsou relativně rozsáhlejší, ostatní části publikace autorka ztvárnila zkratkou, někdy nepřesahující jeden odstavec.

Oblast resilience je nejvíce prozkoumána u dětí. Optimistické je zjištění, že v příznivém a podporujícím prostředí jsou děti i dospělí schopni pozitivních změn a vybudování některých zdrojů resilience v průběhu života

i v případech, kde bychom to nečekali (např. u rozsáhlé deprivace). Jinak vyjádřeno: potenciál lidské bytosti ke zvládnutí těžkostí je větší, než jsme se dosud domnívali, a to platí i v případě starších osob. Považujeme za prokázané, že protektivní faktory (např. dobrá úroveň mentálních schopností spolu s vyšším socioekonomickým statusem a příznivými vztahy v rodině) se ve svém účinku kumulují, vzájemně podporují a posilují. To samé platí pro rizikové faktory s tím, že největší váhu, pokud jde o nepříznivý osobnostní vývoj a zdravotní stav, má chudoba, perinatální komplikace, vývojové nepravidelnosti a zpoždění, stejně jako genetické abnormality a psychopatologie u některého z rodičů. Bylo výzkumně (nejenom zkušenostně) prokázáno, že pro příznivý vývoj dítěte je nejdůležitější fungující rodina (nebo alespoň jedna z rodičovských postav), jež individualitu dítěte respektuje a poskytuje mu emoční i instrumentální oporu. Zdůrazněna je kvalitní citová vazba mezi rodičem a dítětem v útlém dětství. Zdá se, že nejcitlivější a kritické je období do šesti měsíců od narození, kdy může proběhnout neuronální poškození a nežádoucí biologické naprogramování. Potvrzován je i vliv prostředí a psychosociálních proměnných na expresi genů. Jistě nepřekvapí zjištění, že protektivní vliv rodiny má svá omezení a platí jen při nízké koncentraci sociálních rizik, jimiž jsou násilí, kriminalita, alkohol a ostatní drogy.

Nemohu nezmínit ani vlastní výzkumnou práci autorky se závěrem, že pohybové aktivity u dětí lze jen těžko přecenit, neboť příznivě ovlivňují psychofyziologickou odpověď dětského organismu na psychickou zátěž, a to již při anticipaci stresující situace.

Přínos knížky vidím v tom, že zde na nemnoha stránkách nalezneme nejnovější poznatky (založené výzkumně) o resilienci dětí a dospělých, a to zejména z pohledu podpory duševního zdraví a prevence psychopatologických projevů. Zabývá se i metodologickými úskalími a přináší náměty pro budoucí výzkum. Nadějná se zdá v této souvislosti zejména kvalitativní metodologie a longitudinální přístup. Práci psycholožky PhDr. Ivy Šolcové, Ph.D., proto doporučuji pozornosti psychiatrické obce i klinickým psychologům.

prof. PhDr. Jan Vymětal